

MALMÖ HÖGSKOLA
Fakulteten för
lärande och samhälle

Examensarbete
15 högskolepoäng, grundnivå

Steget vidare

*En studie om ungdomars framtidssyn utifrån ett lokalt projekt för
att motverka studieavbrott*

The step onward

A study of youths views on their future from a local project to prevent school drop-outs

Pia Nordström
Simon Samuelsson

Studie- och yrkesvägledarexamen 180 hp

2016-01-14

Examinator: Lars Pålsson Syll

Handledare: Nils Andersson

Sammanfattning

Enligt mätningar (2012) fullföljer ca 25 % av Sveriges ungdomar i gymnasieskolan inte sina studier. Samtidigt ökar kraven på utbildning för att få arbete och undvika utanförskap. Tidigare forskning visar på att det saknas strategier och åtgärdsprogram för elever som avbryter skolan eller har hög frånvaro en längre tid. *Steget vidare* är ett tvåårigt projekt i Varbergs kommun som erbjuder stöd för ungdomar mellan 16-20 år som har eller funderar på att hoppa av gymnasieskolan.

Syftet med denna studie har varit att undersöka vad *Steget vidare* kan erbjuda ungdomar som inte har gått ur gymnasiet, vad sex av dessa ungdomar hade velat ha för hjälp redan innan projektet och hur deras erfarenheter av skolan samt projektet har påverkat deras egen syn på deras framtidsutsikter. Denna undersökning genomfördes genom kvalitativa intervjuer, två av dem spelades in medan de övriga informanterna kände sig mer bekväma utan inspelning så där fördes enbart anteckningar. Intervjuerna transkriberades och tillsammans med anteckningarna analyserades de utifrån Hodkinson och Sparkes careership-teori och Krumboltzs social learning theory of decision-making för att lättare kunna förklara hur informanternas erfarenheter påverkar deras egen syn på sina framtidsutsikter.

Resultatet visar att i likhet med tidigare forskning så bidrar faktorer som dåligt självförtroende samt känslan av att inte bli sedd av lärare och föräldrar m.m. till att ungdomar hoppar av skolan. Ungdomarna från *Steget vidare* efterfrågar stöd i ett tidigare skede och mer individanpassade insatser med bl.a. specialpedagoger. Deras egna upplevelser är att *Steget Vidare* har hjälpt dem att komma vidare i livet och kunna se mer positivt på framtiden. De har via projektet lärt sig att om de får mer stöd och uppmärksamhet kan de klara av studier och arbete och bygga sig en framtid.

Nyckelord; Steget vidare, ungdomar, avhopp/avbrott, gymnasieskolan, careership, social learning theory of career decision-making

Förord

Stort tack till informanterna som ställde upp och tog sig tid att svara på våra frågor. Vill också tacka personalen på *Steget vidare* som har varit till en stor hjälp under skrivandet. Det har varit en spännande resa med både toppar och dalar. Samtidigt så har vi haft en rolig tid ihop under vårt skrivande som har hjälpt oss genom detta arbete. Vi vill även tacka vår handledare Nils Andersson för den akademiska vägledningen och stöd genom detta arbete.

Arbetsfördelning

Gemensamt: Sammanfattning, Inledning: frågeställningar, tidigare forskning, metod, resultat, analys, diskussion, referenslista

Pia: Inledning: steget vidare, innehållsförteckning

Simon: Inledning: syfte, tidigare forskning: Plug in Valdemarsvik, teori

Pia och Simon, december 2015

Innehållsförteckning

Innehåll

1. Inledning.....	8
1.1. Syfte	8
1.1.1. Frågeställningar:	9
1.2. Steget vidare	10
2. Tidigare forskning.....	12
2.1. Vänd frånvaro till närvaro- guide för systematiskt skolnärvaroarbete i kommuner.....	12
2.2. Den oklara framtiden är vår - om ungdomar utan gymnasieskola	13
2.3. Tio orsaker till avhopp - Temagruppen Unga i arbetslivet	14
2.4. Plug In Valdemarsvik: Aktiv uppföljning	16
2.5. Studieavbrott i gymnasieskolan: En kvalitativ studie om hur studie- och yrkesvägledning kan bidra till att förebygga studieavbrott	17
2.6. Sammanfattande resonemang	17
3. Teori.....	19
3.1. Careership.....	19
3.1.1. Habitus, fält och kapital	19
3.1.2 Handlingshorisont.....	20
3.1.3. Brytpunkter och rutiner.....	21
3.1.4. Användning av teorin	21
3.1.5. Kritik mot Careership-teorin	22
3.2. Social learning theory of career decision-making & planned happenstance	22
3.2.1. Faktorer som påverkar beslutsprocessen.....	22
3.2.2. Planned happenstance	23
3.2.3. Kritik mot Social learning theory of decision-making.....	23
3.3. Sammanfattning	24
4. Metod	25
4.1. Metodval och metoddiskussion.....	25
4.2. Urval.....	26

4.3. Databesamling	27
4.4. Analysmetod	28
4.5. Etiska ställningstaganden.....	28
4.5.1. Informationskravet.....	28
4.5.2. Samtyckeskravet.....	29
4.5.3. Konfidentialitetskravet.....	29
4.5.4. Nyttjandekravet	29
5. Resultat.....	31
5.1. Tidigare skolgång och gymnasieavhoppet.....	31
5.2. Önskvärd hjälp innan projektet	32
5.3. Framtidsutsikter	34
5.4. Sammanfattning	36
6. Analys	37
6.1. Önskvärd hjälp innan projektet	37
6.2. Framtidsutsikter	39
6.3. Sammanfattning	41
7. Diskussion	42
7.1. Resultatdiskussion.....	42
7.2. Teoridiskussion	43
8. Referenslista	44
Bilagor.....	46

1. Inledning

1.1. Syfte

Idag är det viktigt att ha en grundläggande utbildning för att kunna komma in i vuxenlivet, få ett arbete och kunna försörja sig. Unga i utanförskap har ofta svårare att klara av sina studier och kan drabbas av åkommor som depression, fattigdom och dålig självkänsla (UNICEF). Samtidigt kan även problem i skolan leda till utanförskap. Elever som blir utfrysta från klassen eller utsatta för mobbning presterar i regel sämre i skolan. Elever som halkar efter kan tvingas gå om en klass och skiljas från kompisarna.

I nuläget har 76,8 % av de ungdomar som tre år tidigare börjat gymnasiet fullgjort studierna (Båvner et al 2012, s.22), detta innebär att 23,2 % av ungdomarna har hoppat av skolan. I samband med att kraven på utbildning för att få ett arbete blir allt högre riskerar de här ungdomarna att behöva leva på bidrag och hamna i ett utanförskap i samhället. Ungdomar i denna form av utanförskap kostar samhället pengar genom bidrag och åtgärder samtidigt som de heller inte bidrar med arbete och kunskap (Nilsson 2010).

Forskning tyder på att det verkar saknas genomtänkta strategier eller åtgärdsprogram hos skolorna för att hjälpa elever som kommer tillbaka till skolan efter en längre frånvaro på grund av olika omständigheter. Det bör finnas en anpassbarhet mot dessa ungdomar för att motverka avbrott från studierna (Temagruppen Unga i arbetslivet 2013, s.31). Avsikten med denna studie är således att ta reda på vad sex ungdomar från projektet *Steget vidare* hade velat ha för hjälp tidigare i skolan för att inte hoppa av sina studier. Med "hjälp" menas här åtgärder som t.ex. specialpedagoger, alternativ studietakt och andra utbildningsformer m.m. Studien ämnar också titta på vad projektet erbjuder dessa ungdomar som inte har gått ut gymnasiet och hur det kan hjälpa dem tillbaka in i studier eller arbete. Med har gått ut gymnasiet menas att de har gått tre-fyra år på ett nationellt gymnasieprogram och har fått ut ett slutbetyg/gymnasieexamen eller ett studiebevis. Det är också av intresse att se hur dessa ungdomar hamnade på *Steget vidare* för att se hur det

stämmer överens med tidigare forskning och för att se hur det har påverkat deras syn på den egna förmågan att fullgöra sina studier. Detta för att kunna förebygga avhopp/avbrott och därav risk för utanförskap och arbetslöshet. Slutligen är det också av intresse att höra hur de deltagare som vi har intervjuat ser på sina framtidsutsikter efter projektet för att se vad det har gett för resultat. Relevansen av studien för studie- och yrkesvägledare ligger i en gemensam målgrupp då ungdomar ofta träffar studie- och yrkesvägledare inför ett studieavhopp och är i behov av vägledning. Nordlander och Olofsson (2014) tar i sin studie upp att studie- och yrkesvägledning kan motverka avhopp och att detta behöver ske i ett tidigare skede än precis inför själva avhoppet. *Steget vidare* arbetar med studie- och yrkesvägledning i ett större sammanhang än bara i skolan och kan fungera som ett exempel på vad ungdomar behöver få för stöd för att fullfölja gymnasieskolan. Det finns en viss problematik i att försöka ge studievägledning till en skoltrött ungdom.

Då denna studie fokuserar på ett enskilt projekt som berör den överliggande problematiken kring skolavhopp från gymnasieskolan har det försvårat att hitta forskning i direkt anknytning till frågeställningarna. För övrigt ska det sägas att syftet med studien i grund och botten drivs av egenintresse hos författarna att ta reda på hur specifikt Varbergs kommun arbetar med målgruppen gymnasieavhopp. Vi är inte ute efter ett resultat som går att generalisera utan mer en ögonblicksbild av projektets resultat.

1. 1.1. Frågeställningar:

- Vad för sorts hjälp hade deltagarna velat ha innan projektet?
- Hur har deltagarnas tidigare erfarenheter av skolan påverkat deras egen syn på deras förmåga att fullgöra studier?
- Hur har deltagarnas erfarenheter av *Steget vidare* påverkat deras egen syn på deras framtidsutsikter och möjligheter till arbete?

1.2. Steget vidare

Steget vidare är ett tvåårigt projekt som finansieras av Samordningsförbundet Halland och utförs av Varbergs Omsorg. Projektet vänder sig till ungdomar mellan 16-20 år som har hoppat av skolan eller funderar på att göra det. Projektet omfattar inte särskolan eller nyanlända flyktingbarn (Socialstyrelsen 2013). Det är sällsynt att en elev på eget initiativ tar kontakt med vägledarna på Steget vidare, istället det är oftast elevhälsan som informerar eleven om att projektet finns. Det är frivilligt att gå med i projektet och det sker inte heller någon form av arkivering eller rapportering till någon myndighet om vilka deltagarna är.

Ungdomar som deltar får en personlig vägledare som hjälper till att hitta studier eller ett arbete som är anpassat för ungdomarna. Programmet erbjuder en kurs på tio veckor där deltagarna får utforska sina egenskaper, få skolinformation och gå på föreläsningar om deras rättigheter och ansvar i samhället. Ungdomarna får också hjälp med att finna sina starka sidor samt att kunna se hur deras egna erfarenheter och kunskaper kan bli till resurser inom arbetslivet. Projektet är väldigt individanpassat och satsar på att gräva upp dolda talanger genom en grundlig genomgång av vad de kan. Fokus ligger på att lyssna ordentligt på individen. ”Ungdomarna är en spegling av samhället” som vägledarna i projektet uttrycker det.

Steget vidare erbjuder chanser till arbetsplatsbesök, hjälp med att skriva cv, kolla upp olika utbildningar samt studiebesök på bank för att få information om hur det går att undvika skuldfällan. Det finns också möjlighet att få hälsoinformation och tips för att sköta den fysiska hälsa genom träning. Det finns möjlighet att kombinera aktiviteterna på *Steget vidare* med gymnasieskolan genom anpassad studiegång. Vägledarna i projektet arbetar med ungdomar som ännu inte har hoppat av skolan utan går ca 25 % i skolan och resten på *Steget vidare*. Om en deltagare inte svarar på mail och telefon så kan vägledarna göra hembesök för att få tag i denne. Inskrivningstiden är satt till upp till två år och längden varierar beroende på varje individs enskilda behov. Planen är att projektet ska nå ut till ca 100 stycken ungdomar inom målgruppen (Socialstyrelsen 2013). Vid studiens början, hösten 2013, då projektet har pågått i ca ett halvår så har de ca 40 stycken deltagare. *Steget vidare* bedriver ett samarbete med bl.a. Försäkringskassan, elevhälsan på skolorna och

FUAB (yrkesutbildning) m.m. för att sprida information om projektet och för att låta deltagare få möjlighet att pröva på att gå kurser och utbildningar. Vägledarna kan även sitta med under besök hos Socialen och Arbetsförmedlingen etc. för att agera som stöd.

2. Tidigare forskning

2.1. Vänd frånvaro till närvaro- guide för systematiskt skolnärvaroarbete i kommuner

Sveriges Kommuner och Landsting drev 2009-2011 *Modellområdesprojektet*, ett utvecklingsarbete i 14 olika områden i Sverige för att förbättra barn och ungdomars psykiska hälsa. Ett av dessa områden var Vänersborgs kommun där ett av fyra utvalda problemområden var skolfrånvaro/skolk och hur det går att förebygga, tidigt upptäcka och hantera otillåten skolfrånvaro (Ernestam & Lundvall Karlsson 2013). Resultatet av arbetet sammanställdes av Åsa Ernestam från Sveriges Kommuner och Landsting och Carina Lundvall Karlsson, temaledare i *Psynk*, ett projekt från SKL om ungdomars psykiska hälsa.

Utifrån kommunens framgångsrika arbete, vilket halverade andelen frånvaro i grund- och gymnasieskolan i kommunen, fastslogs ett antal faktorer för att lyckas med att förebygga och åtgärda hög skolfrånvaro, bl.a. Goda relationer, kunskapsfokus, samverkan, engagemang och aktivt ledarskap. Goda relationer som i mellan lärare och elever och deras föräldrar. Elever behöver bli sedda och komma till tals och ett bra samarbete med hemmet har stor betydelse. Kunskapsfokus genom att eleverna så fort som möjligt ska få det stöd de behöver för att kunna nå målen. Samverkan mellan t ex socialtjänsten, BUP, barn- och ungdomshabilitering, ungdomsmottagning, polis och fritidsförvaltning. Engagemang och aktivt ledarskap genom att all personal bör involveras i skolnärvaroarbetet, både i det direkta arbetet och i olika möten mellan medarbetare. Här är även ett tydligt ledarskap väsentligt. (Ernestam & Lundvall Karlsson 2013, s.11-14)

2.2. Den oklara framtiden är vår - om ungdomar utan gymnasieskola

I *Den oklara framtiden är vår – om ungdomar utan gymnasieskola*, en studie av universitetslektor och studie- och yrkesvägledare Anders Lovén, så undersöks bakgrunden till varför ungdomar inte fullföljer gymnasiet. Då ungdomar utan gymnasieutbildning har sämre förutsättningar att komma ut i arbete utfrågades ett 30-tal ungdomar i 20 årsåldern av Lovén (2013) om vad som låg bakom deras avhopp från gymnasiet samt vad som görs för att hjälpa dem ut på arbetsmarknaden. De får också berätta om sin uppväxt, skolgång samt hur de ser på sin framtid.

Lovéns undersökning använder sig i likhet med denna studie av Hodkinson & Sparkes Careership-teori. En majoritet av ungdomarna i Lovéns studie berättar om en harmonisk tillvaro i mellanstadiet som sedan följs av en kaotisk tillvaro under högstadiet. Skolresultaten kan bli lidande på grund av ökande problem i elevernas omgivning, problem som t.ex. alkohol, droger, mobbning samt skiljsmässa hemma m.m. Majoriteten av ungdomarna uttrycker att skolan varit sen med att reagera på dessa problem om de ens reagerade över huvudtaget. De berättar att det fortfarande har funnits några få lärare som har engagerat sig i att försöka uppmuntra dem till att fullgöra skolan men överlag har de vuxna inte tid att hjälpa dem som släntrar efter (Lovén 2013, s.17). Framtidssynen hos ungdomarna är överlag optimistisk även om få hittills har lyckats komma ut i arbetslivet så har de fått en större förståelse för konsekvenserna av sina avhopp och därmed blivit motiverade att läsa färdigt nu i efterhand.

Överlag ser Lovén dessa fyra mönster i ungdomarnas berättelser:

- 1 En del ungdomar förlorar både kraft och självförtroende och straffar stegvis ut sig själva genom skolk och dåliga skolprestationer.
- 2 Några ungdomar gör motstånd genom utagerande beteenden som möts av skolan med olika typer av samtal, flyttning till mindre grupper mm. Resultatet blir oftast mer skolk och än sämre skolprestationer.

3 Ett antal ungdomar känner sig övergivna av skolan, drar sig undan och försöker "gömma sig" så gott de kan genom mer skolk och ett undanlidande beteende.

4 En mindre grupp "biter ihop" och trots dåliga skolresultat och ibland mobbning från såväl kamrater som en del lärare håller de ut och kämpar sig, oftast med dåliga resultat, genom skolsystemet. (Lovén 2013 s.19).

Lovén sammanfattar med att det i nuläget behövs mer och tidigare insatser för att kunna förebygga avhopp från skolan. Vid 20-21 år så har ungdomarna börjat inse konsekvenserna av att inte ha en gymnasieutbildning då de har svårt att få ett arbete. Sen så finns det också ett annat problem som uppkommer vilket är att varken arbetsförmedlingen eller utbildning och socialförvaltningen har fullt ansvar för ungdomarna så därför glider en del ungdomar mellan stolarna (Lovén 2013, s.20). Lovén (2013, s.20) formulerar det så här:

Här behövs en attitydförändring hos skolledningen och skolpersonal. Ungdomarna betonar också vikten av att bli sedda. Därför är det viktigt att utrymme ges lärare/mentorerna som får möjlighet att tidsmässigt tidigt "ta sig an" dessa ungdomar.

"Ungdomarna behöver oss och vi behöver dem"

(Lovén 2013 s.20)

2.3. Tio orsaker till avhopp - Temagruppen Unga i arbetslivet

Temagruppen Unga i arbetslivet, en temagrupp driven av Europeiska Socialfonden, har frågat 379 ungdomar i olika åtgärdsprogram i hela Sverige om deras erfarenheter om varför de inte har fullföljt sina gymnasiestudier.

Den största eller främsta orsaken att ungdomarna hoppat av gymnasiet är för att de har blivit mobbade (Temagruppen Unga i arbetslivet 2013, s.11). Mobbningen kan ha börjat

redan i de övre åren i grundskolan. Det framkommer också i rapporten att de vuxna och skolpersonalen inte ser vad som händer. Näst vanligaste orsaken är att ungdomarna känner att de inte får det stöd de behöver för att kunna klara av kunskapsmålen. De berättar att de upplevde att lärare och andra vuxna inte verkade bry sig om deras betyg. Detta leder till stress, oro, osäkerhet och tron att de inte kan klara av skolan. Ungdomarna böjar ifrågasätta meningen med skolan vilket leder till hög frånvaro och till avhopp. Efter analyseringen av ungdomarnas svar framkom det att den psykiska ohälsan är ett stort problem i denna grupp. Ungdomarna beskriver sin situation att de är omotiverade, orkar inte samt att de är deprimerade m.m.

Angivna skäl till avhopp från gymnasieskolan som kommit fram i de ungas berättelser i fallande ordning:

1. Mobbning, socialt utanförskap
2. Brist på pedagogiskt stöd i skolan
3. Vuxna som inte bryr sig
4. Dåligt bemötande i skolan
5. Bristfälligt pedagogiskt stöd i skolan efter en långvarig frånvaro (på grund av sjukdom eller missbruk)
6. Behov av mer praktik och mindre teori
7. Stökig skolmiljö
8. Fel programval
9. Neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som inte upptäcks under utbildningen
10. Dåliga hemförhållanden

(Temagruppen Unga i arbetslivet 2013 s.11)

Temagruppen Unga i arbetslivet antyder att det utifrån ungdomarnas svar verkar saknas en genomtänkt strategi eller ett åtgärdsprogram hos skolorna för att hjälpa elever som kommer tillbaka till skolan efter en längre frånvaro på grund av olika omständigheter. Det bör finnas alternativa utbildningsmöjligheter och en anpassbarhet gentemot ungdomar som tvingas till plötsliga och längre avbrott av studierna för att senare fortsätta (Temagruppen Unga i arbetslivet 2013, s.31).

2.4. Plug In Valdemarsvik: Aktiv uppföljning

Projekt *Plug In* är ett samverkansprojekt för att minska avbrott från gymnasieskolan. Projektet finansieras till hälften av Europeiska socialfonden och bedrivs i ett femtiotal kommuner i Sverige och syftar till att halvera antalet avhopp/avbrott från gymnasieskolan. Projektet löper mellan 2012 till 2014 (<http://pluginnovation.se>). En av kommunerna som deltagit i projektet är Valdemarsvik kommun. Resultatet av arbetet i kommunen sammanställdes i en rapport av Anna Liljeström, projektledare inom *Plug In* med särskilt fokus på utanförskapsfrågor och forskningsförankring inom projektet.

Arbetet inom Valdemarsviks kommun har bedrivits genom uppföljning av kommunens ungdomar som går i gymnasieskolan. En ungdomscoach anställd av kommunen har i samarbete med berörda skolor gjort en kartläggning av vilka elever som är i riskzonen för ett avhopp och aktivt arbetat mot att motivera eleverna att fullgöra skolan. Coachen har haft regelbunden kontakt med rektorer och personal från elevhälsoteamet på skolorna. För att motivera eleverna att fullgöra gymnasieskolan har coachen använt sig av motiverande samtal och arbetat kompletterande gentemot de åtgärder som skolorna själva har satt in mot elevernas frånvaro och bristande studiemotivation (Liljeström 2014, s. 11).

Coachens insatser resulterade i en minskning av elever med hög frånvaro, i synnerhet hos de manliga eleverna där antalet halverades. Det klarlades att coachens insatser kompletterade skolans arbete med frånvarande elever och bidrog till att eleverna kände sig sedda av en vuxen. Detta ledde i sin tur till att öka motivationen hos eleverna att tillsammans med skolorna hitta en lösning och klara studierna (Liljeström 2014, s. 23).

2.5. Studieavbrott i gymnasieskolan: En kvalitativ studie om hur studie- och yrkesvägledning kan bidra till att förebygga studieavbrott

Studie- och yrkesvägledarna Nordlander och Olofsson (2014) har i sin studie intervjuat rektorer och studie- och yrkesvägledare på gymnasieskolor i sju kommuner i norra Sverige om varför elever avbryter sina studier. Frågan lyfts också om hur studie- och yrkesvägledningen inom berörda skolor skulle kunna utvecklas för att minska avbrotten. Informanterna berättar att de vanligaste orsakerna till avbrott är ohälsa, felval eller låg studiemotivation men att det ofta även kan finnas dolda orsaker till elevernas avbrott (Nordlander och Olofsson 2014, s. 13-15).

Författarna ser ett mönster i att informanternas förklaringar till varför avbrott sker endast i två fall av åtta anses kopplat till skolans verksamhet istället för elevens individuella förhållanden. De insatser som görs för att förhindra avbrott är i regel reaktiva istället för förebyggande. Studien visar på att även om informanterna förespråkar ett mer förebyggande arbete via studie- och yrkesvägledning så saknas det arbetsplaner på hur och när detta ska ske (Nordlander & Olofsson 2014, s.17). Flera av informanterna menar att studie- och yrkesvägledningen behöver komma in tidigare och efterfrågar ett utökat samarbete mellan vägledare och övrig skolpersonal. Tid och ekonomiska resurser fastslås som det största hindret för utökad vägledning i förebyggande syfte.

2.6. Sammanfattande resonemang

Då det inte finns tidigare forskning med fokus på just *Steg et vidare-projektet* så ger materialet som återgivits här en mer generell bild av ungdomars önskemål på hjälp med att fullgöra gymnasiet. Relevansen av denna tidigare forskning för denna studie ligger främst i att skapa en inblick i vad för hjälp som ungdomar har efterfrågat tidigare för att klara av sina studier vilket ger en potentiell lösning på den nuvarande höga graden av studieavhopp. Den ger också en förförståelse om varför ungdomar väljer att inte avsluta gymnasiet. Intervjupersonerna berättar att de har känt sig omotiverade, inte uppmärksammas och känt

sig mobbade m.m. Forskningen pekar på behovet av tidigare insatser för att hjälpa ungdomar att fullgöra sina studier samtidigt som ungdomar ger uttryck för att de inte uppmärksammas av vuxna i deras omgivning. Orsakerna till avhopp kan ofta relateras till mobbning, psykisk ohälsa eller brist på engagemang från de vuxna i skolan.

3. Teori

I detta kapitel beskrivs Hodkinsons och Sparkes teori careership och dess tillhörande begrepp habitus, kapital, fält, handlingshorisont, brytpunkter och rutiner. Vidare beskrivs även Krumboltzs social learning theory of career decision-making och dess tillhörande begrepp planned happenstance utifrån Patton och McMahon (2006). I denna studie används teorierna som utgångspunkt för att analysera resultatet utifrån studiens frågeställningar. Beskrivningen avslutas med kritik mot teorierna.

3.1. Careership

Careership-teorin är utformad av Phil Hodkinson och Andrew Sparkes och tar avstamp i sociologen Pierre Bourdieus begrepp habitus, kapital och fält. Med careership-teorin talar Hodkinson och Sparkes (1997, s.33) om att ungdomars val av karriär genomsyras av en pragmatisk rationalitet där de fattar beslut både självständigt och utifrån sitt habitus.

3.1.1. Habitus, fält och kapital

En persons habitus utgörs av dennes sätt att röra sig på, tycka, känna samt tänka. Habitus bygger på individens erfarenheter, etnicitet, kön samt religion m.m. Dessa tidigare erfarenheter, både personliga och de uttrycka av andra i ens närhet bidrar till att bilda en uppfattning om hur en person bör reagera och bete sig i olika situationer (Engdahl & Larsson 2011, s. 246). Fält kan ses som en marknad eller ett spel där olika aktörer och institutioner konkurrerar om gemensamma intressen och olika mål. Karriärval grundar sig delvis i relationen mellan de olika aktörerna på marknaden och deras upplevelser av marknadens regler (Hodkinson & Sparkes 1997, s. 36). I fallet av denna studie kommer

aktörer och institutioner att utgöras av ungdomar och deras familjer och vänner, studie- och yrkesvägledare, arbetsgivare, lärosäten och företag m.m.

När det kommer till begreppet kapital så ger inte careership-teorin någon djupare förklaring på de olika sorterna av dessa därav ges här exempel på olika kapital utifrån Engdahl & Larsson (2011) som studien kommer att utgå från. Kapital kan beskrivas som en form av resurs som kan användas inom de olika fälten och kan utgöras av socialt kapital, symboliskt kapital eller ekonomiskt kapital. Socialt kapital utgörs av en persons nätverk och kontakter såsom familj, vänner, föreningar och andra grupptillhörigheter. Ekonomiskt kapital utgörs av kontanter och andra materiella resurser (Engdahl & Larsson 2011, s.244). Symboliskt kapital utgörs av olika kunskaper och färdigheter som t.ex. utbildning, yrkeskunnande eller medvetenhet om lämpligt uppförande i olika sammanhang (Engdahl & Larsson 2011, s.244-245).

3.1.2 Handlingshorisont

Hodkinson & Sparkes använder ett begrepp som de kallar för handlingshorisont. Med handlingshorisont menas att människor gör val inom den beslutsram av vad de upplever som passande eller eftersträvansvärt enligt dem själva (Hodkinson & Sparkes 1997, s.34-35). Handlingshorisontens utseende påverkas både av en persons habitus och av tillfälligheter och möjligheter på arbetsmarknaden. En persons upplevelser av vad som är möjligt och passande att sträva efter påverkas direkt av dennes handlingshorisont. Faktorer som egna erfarenheter, åsikter och råd från vänner och släktingar och plötsliga möjligheter påverkar vad en person ser som möjliga och attraktiva val. Då det inte går att kliva utanför sitt habitus är detta ett viktigt filter som både möjliggör och begränsar ens världsbild. Hodkinson & Sparkes (1997, s.35) ger ett förklarande exempel på detta med att trots att det finns jobb inom ingenjörsyrket för unga kvinnor så upplever många kvinnor inte detta som ett alternativ utifrån sina handlingshorisonter. Utifrån detta menar Hodkinson och Sparkes också att det inte alltid är tal om att välja mellan flera alternativ utan mer om att acceptera ett alternativ. Så vad en person kan se och därmed välja mellan är beroende av dennes handlingshorisont.

3.1.3. Brytpunkter och rutiner

Hodkinson & Sparkes använder sig även av begreppet brytpunkter/vändpunkter och med detta menas att i människors liv så sker det av olika skäl stora förändringar där individen ställs inför ett vägskäl. Dessa brytpunkter kan vara antingen strukturella, självinitierade eller framtvingade. En strukturell brytpunkt är en förändring som sker utifrån institutionella strukturer som t.ex. när vi slutar skolan eller går i pension. En självinitierad brytpunkt är som namnet antyder när en person självmant tar initiativ till en förändring i tillvaron pga. olika faktorer i livet som t.ex. att säga upp sig från ett arbete med dålig arbetsmiljö. En framtvingad brytpunkt uppstår utifrån externa händelser och handlingar som individen själv inte kunnat påverka som t.ex. uppsägning från arbetet pga. nedskärningar av personalstyrkan (Hodkinson & Sparkes 1997, s. 39). Det kan även röra sig om en kombination av de olika brytpunkterna.

Careership tar även upp begreppet rutiner vilket kan beskrivas som erfarenheter under perioderna mellan olika brytpunkter, vad Hodkinson & Sparkes menar är en viktig del i att förstå beslutsprocessen (Hodkinson & Sparkes 1997, s.40). Det finns fem olika typer av rutiner som kan uppträda själva eller kombineras. Bekräftande rutiner stärker karriärbeslut som gjorts medan Motsägande rutiner innebär att valet i efterhand inte upplevs som tillfredställande och försvagar fattade beslut. Socialiserande rutiner förstärker ett beslut som till en början kanske inte upplevdes som eftersträvansvärt. Störande rutiner betyder att personen inte trivs med situationen men inte tar initiativ till någon förändring. Slutligen så finns det evolutionära rutiner som innefattar när en person sakta ändrar sig och byter uppfattning av sin karriäridentitet.

3.1.4. Användning av teorin

I denna studie kommer det insamlade empiriska materialet att granskas utifrån careership-teorin med fokus på begreppet handlingshorisont. Teorivalet grundar sig i att teorin anses lämplig för att utifrån informanternas berättelser kunna ge en förklaring till varför de upplever sina framtidsmöjligheter som de gör. Den kan även ge en förklaring till tidigare gjorda val och varför de hade velat ha den hjälp de nu i efterhand efterfrågar. Då

careership-teorin anses vara sammanbunden av de olika begrepp som tidigare presenteras och inte kan förstås var för sig i förhållande till empirin så kommer de övriga begreppen att appliceras efterhand som de blir aktuella.

3.1.5. Kritik mot Careership-teorin

Careership-teorin anses kunna utvecklas vidare bl.a. då den har kritiserats för att lägga för lite fokus på själva beslutsprocessen. Det har också framhållits att det finns svårigheter med att urskilja brytpunkter utifrån careership då brytpunkter inte behöver vara själviniterade eller påtvingade (Lidström 2009, s.37-39).

3.2. Social learning theory of career decision-making & planned happenstance

Kärnan i John Krumboltzs social learning theory of decision-making är lärande, hur vi skaffar oss erfarenheter och kunskaper kring olika fenomen i vår omvärld. Ett av dessa fenomen kan vara yrken. Teorin uppmanar människor att lära sig om sig själva, sina preferenser och om arbetsmarknad och arbete genom direkta och indirekta erfarenheter.

3.2.1. Faktorer som påverkar beslutsprocessen

Social learning theory tar upp fyra olika faktorer som påverkar beslutsprocessen:

1. Genetiska och personliga förutsättningar
2. Miljömässiga förutsättningar och händelser
3. Erfarenheter av lärande, direkta och associativa
4. Hur dessa (1, 2 och 3) samverkar och formar vår karriäridentitet.

Genetiska och personliga förutsättningar inkluderar kön, utseende, etnicitet och fysiska och mentala talanger. Vissa av dessa färdigheter eller talanger kräver miljöer och förutsättningar som exempelvis träning för att kunna utvecklas.

Miljömässiga förutsättningar och händelser kan innefatta tillgänglighet av arbetstillfällen och utbildning, arbetsmarknadslagar, sociala och ekonomiska resurser och

kunskap inom familjen, teknologisk utveckling, naturtillgångar och olika incitament för typer av arbete etc.

Erfarenheter av lärande kan vara direkta eller associativa. Direkta erfarenheter är när vi lär oss av konsekvenserna från våra handlingar och baserat på tidigare erfarenheter väljer eller fortsätter med det som troligast leder till en positiv konsekvens. Exempel kan inkludera beröm av prestationer inom idrott vilket i sin tur kan leda till valet av att satsa på en idrottskarriär. Associativa erfarenheter handlar om uppfattningar och åsikter kring yrken och baseras på hur släkt och vänner m.m. uttrycker sig om dessa.

Enligt Krumboltz behöver vi samla våra intryck om oss själva och vår omvärld i olika schemata. Detta sker genom olika steg, self-observation generalisations och task approach skills där det första går ut på att reflektera över sig själv och sina färdigheter. Task approach skills innebär att personen jämför sina erfarenheter, kunskaper och generaliseringar om sig själv i förhållande till omvärlden. Här spelar allt en person har lärt sig in och sätts i sammanhang med de uppfattningar han eller hon har kring ett visst yrke (Patton & McMahon 2006, s. 78-80).

3.2.2. Planned happenstance

Planned Happenstance är ett tillägg eller utvidgning av Krumboltz teori. Planned Happenstance är de tillfälligheter som på ett eller annat sätt påverkar våra liv. För att kunna ha nytta av planned happenstance är det viktigt att vara öppen och mottaglig för när dessa tillfällen kommer. Det handlar dock inte om att sitta passiv och invänta livsavgörande förändringar utan snarare att ta till vara på allt du lär dig och att vara öppen för de tillfällen och chanser som uppenbarar sig. Planned happenstance inkluderar två principer, Utforskning och nyfikenhet, vilket skapar tillfälligheter samt att olika färdigheter ger individen möjlighet att ta till vara tillfälligheter (Patton & McMahon 2006, s. 81).

3.2.3. Kritik mot Social learning theory of decision-making

Patton & McMahon (2006) tar upp bristen på forskning kring slumpens påverkan inom studie- och yrkesvägledning och dess effekter på beslutsfattande. Slumpen anses utgöra en

del av en persons karriärutveckling men samtidigt är den och därav även Krumboltzs begrepp Planned Happenstance svår att införliva i studie- och yrkesvägledning i praktiken.

3.3. Sammanfattning

Hodkinson och Sparkes careership-teori och Krumboltzs Social learning theory of decision-making talar båda om hur en persons tidigare erfarenheter påverkar hur denne ser på sina förmågor och möjligheter till studier och arbete m.m. Social Learning Theory handlar om lärande genom erfarenheter och kunskaper kring vår omvärld. Teorin uppmanar människor att lära sig om sig själva, sina preferenser och om arbetsmarknad och arbete genom direkta och indirekta erfarenheter.

Careership teorin består av tre dimensioner som samverkar i en helhet: pragmatiskt rationellt beslutsfattande, interaktion med andra på fältet och ett mönster av brytpunkter och rutiner. En persons habitus, vilket bygger på tidigare erfarenheter, bidrar till personens upplevelser av möjligheter och dennes resonemang kring dessa. Teorierna används i denna studie för att resonera kring informanternas berättelser och deras upplevelser av deras framtidsutsikter.

4. Metod

4.1. Metodval och metoddiskussion

Då studien inte är ute efter specifik statistik utan fokuserar på informanternas upplevelser av *Steget vidare* och deras tankar om framtiden anses en kvalitativ metod lämplig. I valet mellan kvalitativ och kvantitativ metod valde vi kvalitativ dels på grund av personliga preferenser och dels för att vi snabbt insåg bekymret med att nå ut till ett hundratal ungdomar inom målgruppen för att kunna uppfylla ett kvantitativt validitetskrav. Att författarna söker en djupare förståelse över informanternas tankegångar bidrog också till att intervjuerna med ungdomarna i *Steget vidare* genomfördes med den kvalitativa metoden. Studiens reabilitet är begränsad då det inte går att generalisera svaren. Larsen (2009) framhäver att bristen på ett generaliserbart resultat är en nackdel med kvalitativ metod. Studiens resultat är enbart baserat på sex stycken intervjupersoner och en ny studie med likande urval skulle kunna ge helt olika svar än de som framkommer i denna studie. Det är även möjligt att informanter i en kvalitativ studie kan ändra åsikter och attityder mellan mätningar. Studien har därför en låg reliabilitet. Samtidigt är författarna medvetna om detta och är således inte ute efter ett generaliserbart resultat utan mer en ögonblicksbild av hur *Steget vidare* kan påverka deltagarnas syn på sina framtidsutsikter.

Intervjuerna som genomförts har varit semistrukturerade intervjuer, vilket innebär att de har utgjorts av frågor som specificerats i förväg men inte behöver följa en specifik ordning. Det finns också utrymme för följdfrågor och möjlighet att reda ut eventuella missuppfattningar under intervjuernas gång. Under intervjuerna användes samma intervjuguide till alla informanter. Under intervjuerna och bearbetningen av det empiriska materialet har författarna försökt ha intervjueffekten och dess påverkan i åtanke. Intervjueffekten innebär att intervjuarens personliga åsikter och värderingar kan påverka informantens svar utifrån hur hen tror att hen borde svara på frågorna (Larsen 2009, s. 87).

Genom att ge informanterna möjlighet att svara med egna ord kan vi lättare förstå hur de känner och tänker kring våra frågor. Första delen av den empiriska redovisningen med intervjupersonernas bakgrund används för att lättare förstå intervjupersonernas habitus och handlingshorisont och resonera kring resultatet i förhållande till frågeställningarna. Då denna studie har fokuserat på ett enskilt projekt som berör den överliggande problematiken kring skolavhopp från gymnasieskolan så har det inte gått att hitta forskning i direkt anknytning till frågeställningarna. Det ska sägas att syftet med studien i grund och botten drivits av egenintresse hos författarna att ta reda på hur specifikt Varbergs kommun arbetar med målgruppen gymnasieavhopp. Att inte alla intervjuer spelades in kan ha lett till att vi missat något hos de informanterna men överlag tvivlar vi på att det skulle ha haft en större påverkan på resultatet. Vi har heller inte haft möjlighet att påverka huruvida våra informanter ville bli inspelade eller ej och vi valde att respektera deras beslut. Många av våra informanter har länge brottats med låg självkänsla och tappad tilltro till vuxna. Vi har haft problem att få ihop tillräckligt många informanter som kunde tänka sig att ställa upp och därför har vi inte haft den lyxen att kunna få spela in alla informanterna. Kort sagt har vi fått använda oss av det som har funnits till hands. Urvalet var därför öppet även fast vi slutade med en jämn fördelning mellan könen. Det är mycket möjligt att en annan fördelning hade kunnat påverka vårt resultat. Sett utifrån tidigare forskning pekar t.ex. Liljeström (2014) på att coachning och motivering kan ge extra framträdande resultat hos unga killar. Hade vi haft endast manliga informanter hade resultatet kanske pekat ännu mer på stöd i form av en extra ”push” från läraren som två av informanterna senare tar upp.

4.2. Urval

Valet föll på att intervjua sex stycken ungdomar som går eller har gått på *Steget vidare* eftersom de alla har upplevelser av projektet att delge oss. Då deltagare i *Steget vidare-projektet* är ungdomar mellan 16-20 år gamla så blev detta automatiskt vår målgrupp. Informanterna är från Varbergs kommun med omnejd. Könsfördelningen av informanterna blev 50 % av varje kön. För studiens intervjuer var det inte så relevant vilken specifik ålder eller kön informanterna hade, det viktigaste var att de gick eller hade gått på *Steget vidare*

och var mellan 16-20 år. Denna studie var tidsbegränsad och det var inte lätt att få tag i tillräckligt med informanter så i slutändan fick vi ta de informanter som ville ställa upp oberoende av kön etc. Det får inte glömmas att många av ungdomarna inom projektet har råkat ut för en del saker innan de hamnade på *Steget vidare*. Många har dålig självkänsla/självförtroende, några har förlorat förtroende för vuxna p.g.a. att de känner att de vuxna har svikit dem osv. Vi var väldigt noga med att ha låg profil om deras liv innan *Steget vidare*. Vi kände att de fick berätta så mycket de ville om skolgången samt vad de hade råkat ut för. Sirkka och Jaana, studie- och yrkesvägledarna på *Steget vidare*, frågade runt bland ungdomarna om någon ville delta i vår undersökning. Vi frågade också runt bland bekanta, barn och syskon om de kände någon som hade gått/går på *Steget vidare*. Här följer en kort presentation av informanterna. De har fått följande namn: Dan, Ella, Jesper, Lisa, Märta och Roland.

Dan: Behörig till gymnasiet, går ett yrkesprogram, skoltrött, går på *Steget vidare*.

Ella: Obehörig till gymnasiet, går introduktionsprogram, går på *Steget vidare*.

Jesper: Obehörig till gymnasiet, skoltrött, har gått på *Steget vidare*.

Lisa: Behörig till gymnasiet, skoltrött, avbrott från gymnasiet, går allmän linje på folkhögskola, har gått på *Steget vidare*.

Märta: Obehörig till gymnasiet, har gått introduktionsprogram och sedan avbrott från Barn och fritidsprogrammet, praktik på restaurang, går på *Steget vidare*.

Roland: Behörig till gymnasiet, skoltrött, avbrott från yrkesprogram, går svetsutbildning, har gått på *Steget vidare*.

4.3. Datainsamling

Denna studies empiriska material har insamlats med hjälp av semistrukturerade intervjuer. Två av de sex intervjuerna spelades in på dator för att sedan transkriberas medan de resterande dokumenterades via anteckningar under själva intervjuerna då informanterna inte velat bli inspelade. Information om *Steget vidare-projektet* samlades in via en intervju med två vägledare som arbetar med projektet. Tre av informanterna kom vi i kontakt med via *Steget vidare* och de resterande genom snöbollsmetoden via våra egna kontaktnät över

Facebook. Vi valde att göra våra intervjuer ihop för att kunna få två intryck av informanternas berättelser. Två av informanterna spelades in via dator. De andra fyra informanterna ville inte bli inspelade pga. att de kände sig mer säkra utan datorn så där fick det helt enkelt räcka med att ta anteckningar under intervjun. Detta var också en anledning att vara två stycken under intervjuerna där en ställde frågorna och den andre förde anteckningar. Var det något som var oklart för någon av parterna eller kom att tänkas på i efterhand så reddes det ut direkt under intervjun eller via mailkontakt kort därpå. Avsikten med dessa intervjuer var att höra ungdomarnas åsikter och upplevelser om *Steget vidare*.

4.4. Analysmetod

Efter datainsamlingen så appliceras aktuell tidigare forskning och teorier i en analys för att utveckla resultatet av undersökningen. I analysen komprimeras mängden av empiri för att underlätta undersökningen. I denna studie används en innehållsanalys där resultatet granskas för att hitta olika mönster, redovisas i olika teman och sedan analyseras utifrån tidigare forskning och teori. Att empirin komprimeras och sorteras gör det enklare att analysera den (Larsen 2009, s.101).

4.5. Etiska ställningstaganden

Denna studie har strävat efter att uppfylla de fyra förhållningsregler som Vetenskapsrådets forskningsetiska principer. Vetenskapsrådet (2002) beskriver dessa regler som informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet.

4.5.1. Informationskravet

Informationskravet innebär att informanter i en studie ska informeras om innebörden av deras deltagande, att det är frivilligt att delta och att de kan dra sig ur efter behag. Syftet

med studien ska klargöras liksom att informantens uppgifter inte kommer att användas till något annat än den bedrivna forskningen.

4.5.2. Samtyckeskrevet

Med samtyckeskrevet menas att informanten själv ska få bestämma över sin medverkan. Om informanten är under 15 år kan målsmans samtycke behövas om det rör information av känslig karaktär.

4.5.3. Konfidentialitetskravet

Informanternas uppgifter från intervjuerna skyddas så att det enbart behöriga som har tillgång till dessa. De personer som har samverkat i studien ska helst skriva på ett papper om tystnadsplikt så att det inte går att ta reda på vilka som har varit informanter och eventuell känslig information läcka ut.

4.5.4. Nyttjandekravet

Informanternas uppgifter får inte användas för andra ändamål än till den vetenskapliga forskningen. Personliga uppgifter får heller inte delges till andra forskare såvida dessa inte lovat att förhålla sig till samma riktlinjer som de som först insamlade materialet.

Innan starten av varje intervju med en informant så klargjordes förhållningsreglerna om att endast författarna av studien kommer att ta del av det inspelade materialet eller anteckningarna. Det klargjordes också att materialet endast kommer att användas till skrivandet av denna studie och att det raderas efter att studien är klar och godkänd. Med detta uppfyller studien Nyttjandekravet enligt Vetenskapsrådets etiska principer. Även syftet med undersökningen klargjordes innan vare intervjus början och att informanterna kommer att vara anonyma i studien. Utifrån detta uppfylls även Informationskravet. Informanterna har själva fått välja att vara med i studien och att inte svara på frågor som de inte känner sig bekväma med. Därmed är Samtyckeskrevet uppfyllt. Innan intervjun startade så informerades informanterna om att de kommer att vara anonyma i studien och att ingen kommer att få reda på vilka de är. Därmed är även Konfidentialitetskravet

uppfyllt. Informanterna har fått fingerande namn för att kunna refereras till i den löpande texten.

5. Resultat

5.1. Tidigare skolgång och gymnasieavhoppet

De sex informanterna karakteriserar den tidigare skolgången på mellanstadiet som harmonisk men att övergången till högstadiet var mer kaotiskt. Tre av informanterna berättar att de blivit mobbade under tiden på högstadiet och att de inte fått något riktigt stöd från någon vuxen för att lösa detta. De uttrycker en frustration över detta och verkar ha tappat förtroendet för de vuxna på skolan. En av informanterna, här kallad Roland, berättade att ”det hände mycket skit i nian” och flyttade till en ny ort inför gymnasievalet och såg fram emot en nystart. Han började gymnasiet med siktet inställt på att bli plattsättare men trivdes inte på utbildningen. Två till av våra informanter, här refererade till som Dan och Lisa, berättade att de kom in på sina respektive gymnasieprogram men båda var skoltrötta. Lisa vantrivdes på sin utbildning och berättade att det var mer ett val för sakens skull än något som faktiskt lockade. Dan går ett yrkesprogram men uttrycker besvikelse över mängden teori på programmet och skoltröttheten ökade ännu mer. De övriga informanterna saknade tillräckliga betyg för att komma in på sina program och gick istället vidare till introduktionsprogram. De berättar att det var en stressande upplevelse att inte komma in på något annat program. En informant, här kallad Ella, säger följande:

Ella

Jag fick panik att mina betyg inte räckte till att komma in på ett program. Men egentligen så visste jag att jag inte hade behörighet men hade blundat för det för länge. Var tråkigt när man märkte att kompisarna kom in och jag var tvungen att gå på IV.

De av informanterna som inte blev behöriga berättar också om när de fick betygsvarningar och att de blev kallade på möten med rektor, föräldrar och studie- och yrkesvägledare etc. De säger att det kändes som att de vuxna pratade över informanternas huvuden och bestämde en massa saker som informanterna redan visste att de inte skulle klara av. En del av det som sas lät så bra när de satt på mötet, men den hjälpen som de hade blivit lovade rann bara ut i sanden. Ella berättade att hon fick en specialpedagog när hon gick i åttan. Allt började kännas bra, specialpedagogen förstod henne och allt började flyta på. Men efter sommarlovet när skolan började igen så hade rektorn sagt upp specialpedagogen pga. brist på resurser. Då berättar Ella att hon kände som om hela världen rasade, hon hade verkligen sett framemot att börja nian och få ha kvar sin specialpedagog som hon trivdes med. Istället blev det än en gång skolk, betygsvarningar och möten med rektorn. Ella orkade inte lyssna längre på vad de sa och lovade. Hon berättar att det kändes som att hela skolan och de vuxna hade svikit henne igen.

Informanten Märta berättar att hon hade en bra rektor som satte in en specialpedagog att sitta med henne när hon gick i nian vilket fick upp några av hennes betyg men hon orkade fortfarande inte hela vägen för att komma in på sina programval. Märta läste upp sina betyg och började senare på Barn- och fritidsprogrammet men trivdes inte och hoppade av för att senare börja på *Steket vidare* och hitta praktik på en restaurang.

5.2. Önskvärd hjälp innan projektet

Informanterna i denna studie har i likhet med de i den tidigare forskningen efterfrågat extra hjälp från lärare för att kunna klara av studierna och att de hade behövt detta stöd i ett tidigare skede. Ella berättar att hon hade velat ha mer hjälp med att strukturera upp arbetsuppgifter och läxorna. Sen hade hon också velat slippa stå framför hela klassen när det var redovisning. Under samtalen med rektorn etc. så kom de överens att Ella skulle få göra sina redovisningar enskilt men sen när det var redovisning så ville läraren ändå att hon skulle redovisa framför klassen. Ella kände sig missnöjd med att hon inte fick den hjälp

som hon tyckte att hon behövde i form av anpassad studiegång. Hon hade gärna haft en specialpedagog precis som när hon gick i åttonde klass.

Lisa berättar att hon gärna hade sett mer insatser i skolan i samma anda som *Steget vidare* vilket kan motiveras med följande:

Lisa

Just vid den tidpunkten när jag gick med så var jag så less på allt och kände bara en lättnad när jag fick lämna den vanliga skolmiljön. [...] Jag har fått ut massor av *Steget vidare*. Jag har fått hjälp att söka en skola med en studieform som passar mig. Det bästa är nog att mitt tänk om att allt är hopplöst har försvunnit helt. Uppgivenheten är som bortblåst, det finns en lösning för alla och det vet jag nu!

Lisa uttrycker här en tilltro på möjligheten för individuellt anpassade lösningar för ungdomar att klara av sin skolgång.

Märta berättar att hon hade velat ha sin specialpedagog tidigare så att hon hade kunnat förbättra sina betyg tillräckligt för att bli behörig.

Roland berättar följande: ”Jag har aldrig fått den hjälpen jag behöver i skolan utan de har ju satt mig i ett eget rum men jag måste ju ändå ha någon som pushar på mig lite för att det ska hända nåt.” Roland ger här uttryck för att den hjälp han fått inte varit tillräcklig. Han behövde mer än att få sitta enskilt och studera utan hade velat ha en specialpedagog som aktivt kunde hjälpa honom.

Dan berättar att han gärna hade sett att det hade funnits fler lärare så de kan fokusera mer på ett mindre antal elever och ge individanpassat stöd.

Dan

Det känns som att varje lärare har för många att ta hand om och då blir det ju att det känns som att man inte blir coachad och motiverad och så. [...] Kändes som att läraren inte ser mig för att jag är ett problem. Han lägger mer fokus på eleverna som är duktiga.

Dan uttrycker att han upplever det som att han inte kan prata med läraren för att tillsammans komma fram till en lösning och motivera honom till att klara studierna. Han känner att han behöver någon att vända sig till samt bolla sin frustration över de problem han har i skolan.

Jesper hade inte så mycket att säga om sin skolgång och vad han hade velat ha för hjälp för att klara av skolan. Han känner sig dock nöjd med den hjälpen han har fått från *Steget vidare*. Det kändes som om att han inte var riktigt pigg på att berätta om tiden i skolan. Han svarade lite svävande på våra frågor.

5.3. Framtidsutsikter

Ella har inte varit inskriven på *Steget vidare* så länge och hoppas att hon ska komma på vad hon vill med sitt liv och stärka sitt självförtroende. Hon berättar att hon har kommit ut och börjat praktisera med ungdomar som har diagnos och trivs bra där. Kanske skulle hon kunna tänka sig att jobba med detta i framtiden men just nu känns det lite avskräckande att börja studera igen. ”Jag tror fortfarande inte på mig själv att jag kan klara av skolan. Läraren i åttan knäckte mig totalt. Jag tror fortfarande att jag är dum i huvudet”. Ella uttrycker här en svag tilltro till att börja studera igen i framtiden. Samtidigt känns det som att hon vill ha en utbildning och komma vidare i livet.

Lisa känner sig positiv inför framtiden även om hon inte vet vart hon kommer att ta vägen efter studenten till sommaren. Hon berättar också att hon känner tacksamhet att hon fick gå på *Steget Vidare* då hon har börjat tro på sig själv att hon duger som den person som hon är och att hon kommer att få ett arbete i framtiden.

Lisa

I nuläget vet jag inte vad jag ska göra när jag tar "studenten" i maj, men det löser sig då. Jag vet att jag har Jaana och Sirkka att vända mig till om det är någonting jag vill ha hjälp med eller bara ett bollplank att bolla idéer och tankar mot.

Lisa läser allmän kurs på en folkhögskola för att komplementera sin gymnasiebehörighet då hon läst andra året på gymnasiet på distans varvat med att vara på *Steget vidare*.

Märta praktiserar just nu på en restaurang och ser förhoppningsvis en anställning där lite längre fram. Hon längtar efter att få flytta hemifrån och kunna ta hand om sig själv och inte behöva ta hand om mamman och småsyskonen. Skulle inte praktiken leda fram till ett arbete så finns tanken där att kanske börja utbilda sig inom restaurangbranschen. Utbildning känns dock fortfarande lite skrämmande tycker Märta men hon känner att det har gått bra på praktiken och hon är mer motiverad nu än när hon gick på barn och fritid på gymnasiet. ”Känner att jag vet vad jag vill med mitt liv och det känns inte lika mörk ut som den var innan.”

Rolands framtidsutsikter ser positiva ut enligt honom själv. Han är klar på *Steget vidare* och är ute på praktik. Han hoppas på att få anställning på praktikplatsen efter att han har blivit klar med den svetsutbildning som han nu går. Då kan han flytta hemifrån till en egen lägenhet och få stå på egna ben. Oavsett om det blir något arbete efter praktiken så är han säker på att det är med bilar som han vill arbeta med, något som han kommit fram till under sin tid på *Steget vidare*.

Roland

Nä det är väl det att jag har vart med pappa och farbror och så i garaget och skruvat med bilar och mopeder och krossar och allt på hjul. Och det är ju så att det svetsas ibland och jag har små-svetsat lite när jag var yngre med pappa och dom. Det var ju jåkligt kul när man var liten, sen har det bara vart att det blivit mer och mer med svets.

Dan har inga specifika framtidsplaner annat än att bli färdig med studierna, få ett arbete och flytta hemifrån. Han känner att sen han gick med i *Steget vidare* så har han fått ett bättre självförtroende på att han kan klara av skolan och fortsätta framåt. Han känner att han har fått uppmärksamhet och uppmuntran av Sirkka och Jaana, något som han hade velat få tidigare i skolan.

Jesper ser positivt på framtiden och planerar att flytta ihop med sin flickvän. ”Jag vet iallafall att jag vill blicka framåt och ha kontroll över mitt egna liv. [...] Jag har lärt mig att

det finns väldigt mycket som kan hända på väldigt kort tid och det viktigaste är att inte bara sitta på händerna.” Han verkar ha funnit inspiration till att göra något åt sin situation under sin tid på *Steget vidare* och berättar att han tog sitt körkort under denna tid. Detta verkar vara en bedrift som han stolt ser tillbaka på. Även om han inte vet säkert vad han kommer att göra i framtiden så har han fått en nytändning med nytt självförtroende efter att ha varit med i projektet.

5.4. Sammanfattning

Informanterna har på grund av svårigheter i skolan eller bristande trivsel på sitt gymnasieprogram hoppat av eller starkt övervägt att hoppa av gymnasieskolan och därigenom kommit i kontakt med *Steget vidare*. Ett genomgående tema är att informanterna hade velat ha tidigare stöd i skolan, i flera fall av en specialpedagog. Det finns en känsla hos informanterna av att de inte har uppmärksamats ordentligt av vuxna och lärare. Informanternas framtidsutsikter är alla positiva. Även de som inte vet exakt vad de ska göra närmast har fått ett ökat självförtroende och en tro på framtiden. Alla informanterna verkar nöjda med den hjälp som de har fått av *Steget vidare*.

6. Analys

6.1. Önskvärd hjälp innan projektet

Ella hade velat ha en specialpedagog för att kunna få ordning på sina studier igen och bli motiverad för att klara gymnasiet. Hennes positiva erfarenheter av specialpedagogen i åttan kan ses som att ha bidragit till denna uppfattning av behovet av stöd för att kunna prestera bättre i skolan. Utifrån Hodkinson & Sparkes careership (1997, s.34) kan vi dra slutsatsen att skolan framstår som ett mindre attraktivt alternativ på hennes handlingshorisont om det inte finns möjlighet till en specialpedagog. Att Ella tidigare inte fått tillgodose sitt behov av anpassade studier i form av individuella redovisningar för läraren verkar ha påverkat hennes förtroende för skolans förmåga att tillgodose hennes önskemål för att stanna kvar och klara av sin skolgång. Med Krumboltzs teori i åtanke kan vi dra slutsatsen att Ellas direkta erfarenheter av de positiva resultaten i åttonde klass med specialpedagogens stöd bidrog till att hon såg framemot att fortsätta skolan. När det sedan stod klart att ytterligare stöd från specialpedagogen inte längre var ett alternativ kan vi tolka det som att Ella heller inte upplevde att skolan kunde leda till mer positiva konsekvenser och därför valdes bort.

Lisa är väldigt nöjd med sin tid på *Steget vidare* och skulle gärna ha fått liknande hjälp tidigare i sin skolgång. Hodkinson och Sparkes menar att varje människas handlingshorisont formas efter dennes habitus (Hodkinson & Sparkes 1997, s.35) och habitus i sin tur formas efter individens erfarenheter (Engdahl & Larsson 2011, s. 246). Lisas erfarenheter har lett till tron på att det går att ordna en lösning för alla och utifrån detta så har vidareutbildning blivit ett alternativ på hennes handlingshorisont.

Märta hade velat få en specialpedagog tidigare i skolgången för att få stöd att ta tillräckligt med betyg för att bli behörig till de gymnasieprogram som intresserade henne. Märtas positiva erfarenheter från detta extra stöd och dess påverkan på de egna betygen har påverkat hennes syn på möjligheten att klara av gymnasiestudierna. Märta hade dock i detta

fall inte tillräckligt med symboliskt kapital för att kunna konkurrera om en plats i gymnasieskolan. Utifrån social learning theory (Patton och McMahons 2006) går det också att dra slutsatsen att Märta har direkta erfarenheter av lärande med negativa konsekvenser i form av inlärningssvårigheter och behov av specialpedagog blir då en miljömässig faktor för att studier ska vara ett valbart alternativ.

Roland hade velat få mer individuell hjälp genom en lärare som suttit med och stöttat och motiverat honom för att klara studierna. Individens habitus och därigenom dennes tidigare erfarenheter påverkar vad som upplevs som möjligt och eftersträvansvärt på dennes handlingshorisont (Hodkinson & Sparkes 1997, s.35). Vi kan därför utgå från att Rolands erfarenheter av skolan innan *Steget vidare* har präglat hans syn på de egna möjligheterna att klara av sina studier. Samtidigt går det också att med careership i åtanke konstatera att Roland upplever sig besitta begränsat med kapital inom utbildningsfältet och hade därför velat ha tidigare stöd för att kunna utveckla sitt kapital inom sagda fält.

Dan ser gärna att det skulle finnas fler lärare för att kunna ge mer individuellt stöd till eleverna och kunna hjälpa och motivera de som har det svårt. Han uttrycker här en upplevelse av att fler lärare skulle kunna vara en lösning för att få elever att känna sig sedda och kunna bli motiverade att klara studierna. Hans erfarenheter av den tidigare skolgången har påverkat hans syn på hans egna möjligheter att klara av studierna utan individuellt stöd. Dans handlingshorisont har, i enlighet med Hodkinson & Sparkes (1997, s.35), formats utefter hans egna erfarenheter av hans förmåga att klara av sina studier. Sett utifrån Krumboltz social learning theory har direkta erfarenheter av lärande, d.v.s. negativa respektive positiva konsekvenser från en persons handlande, en påverkan på om de väljer att fortsätta med handlingen. Dans erfarenheter av skolarbete är negativa då han har svårt att klara det på egen hand och som följd har han velat välja bort det.

Jesper uttalade sig inte om vad för hjälp han hade velat få tidigare i skolan. Då han är nöjd med stödet från *Steget vidare* så tar vi oss dock friheten att tolka det som att liknande stöd som det *Steget vidare* erbjuder hade kunnat vara aktuellt tidigare för hans del.

6.2. Framtidsutsikter

Hodkinson och Sparkes begrepp handlingshorisont beskriver hur individer utifrån sina erfarenheter, självförtroende och habitus m.m. skapar sig en bild av möjliga, passande och attraktiva valmöjligheter för dem själva. Påverkan från skola, släkt och vänner m.m. kan avgöra vilka alternativ som upplevs som möjliga eller inte och därav hur individens handlingshorisont ser ut. I Ellas fall har erfarenheterna av hennes lärare påverkat hennes självförtroende gentemot fortsatta studier och detta gör att hon i nuläget inte ser studier som ett möjligt och attraktivt val. Hennes syn på framtida studier kan också utifrån careership ses som en avsaknad av symboliskt kapital inom utbildningsfältet. Eftersom hon inte anser att hon besitter förmågan och kunskaperna att lyckas konkurrera inom fältet finns därför inte studier med på hennes handlingshorisont.

Lisa har inga konkreta planer på vad hon ska göra i framtiden men är positiv till att det kommer att ordna sig för henne. Hon uttrycker att hon har vägledarna på *Stegets vidare* att vända sig till om hon skulle stöta på problem. Utifrån careership har hon i detta fall sitt sociala kapital att falla tillbaka på vid behov. Vi skulle kunna säga att hennes handlingshorisont är fylld av odefinierade möjligheter utifrån hennes positiva framtidssyn. Hennes erfarenheter har lett till tron på att det går att ordna en lösning för alla och hon står nu inför en strukturerad brytpunkt då hon tar studenten. Utifrån Patton och McMahons (2006) återgivning av social learning theory går det också att dra slutsatsen att Lisa har utvecklat ett tankesätt baserat på planned happenstance då hon är öppen och redo att ta vara på möjligheter som kan tänkas dyka upp.

Märta valde att avbryta sin skolgång, en självinitierad brytpunkt sett utifrån careership, hon orkade inte gå färdigt gymnasiet då hon vantrivdes på sin utbildning. Märtas praktik inom restaurangbranschen har fått henne att få upp ögonen för den branschen och hon tänker sig en anställning på praktikplatsen eller utbildning inom restaurang. Erfarenheterna från hennes praktik inom restaurangbranschen har riktat hennes handlingshorisont mot sagda bransch och hon tänker sig i nuläget att fortsätta på den vägen. Utifrån positiva erfarenheter och eventuell möjlighet till arbete framstår arbete inom restaurang som ett attraktivt alternativ på hennes handlingshorisont. Hon känner att hon gjorde rätt som avbröt

sin utbildning för att hitta en ny riktning som hon är nöjd med, det rör sig således i hennes fall om en bekräftande rutin enligt careership.

Roland ser positivt på framtiden och känner sig säker på sitt val att arbeta med svets och bilar. Rolands självinitierade brytpunkt när han hoppade av gymnasiet följdes således av en bekräftande rutin då han känner att han gjorde rätt i att byta till ett fält som han brinner för. Vi kan utifrån hans berättelse dra slutsatsen att hans handlingshorisont har formats av tidigare erfarenheter med hans pappa och farbror som lagt grunden till intresset för svets och fordon. Desto mer som han har arbetat med svets desto säkrare har han blivit på att han är på rätt spår. Utifrån careership kan vi också dra slutsatsen att Roland innehar symboliskt kapital inom fordonsfältet då han genom sin pappa och farbror har långsamt utvecklat och fått ge utlopp för sitt intresse för bilar och svetsning. Krumboltzs social learning theory of decision-making (Patton och McMahons 2006) talar om direkta och associativa erfarenheter av lärande som faktorer som bidrar till hur vi gör val. Roland har både personliga positiva erfarenheter samt åsikter från sina släktingar om bil och svets, hans reflektioner kring detta är vad Krumboltz kallar task approach skills. Detta har lett till och stärkt hans val att söka en framtid inom området.

Dan har under sin tid på *Steget Vidare* fått ett nytt förtroende för sin egen förmåga att fullfölja skolan och få ett arbete. Hans tidigare erfarenheter är att han inte fått den extra uppmärksamhet och motivation som han behöver för att klara av det teoretiska i utbildningen. Utifrån careership (Hodkinson & Sparkes 1997, s. 34-35) kan vi säga att Dan upplevde att han saknade tillräckligt med symboliskt kapital inom utbildningsfältet och att fullgöra utbildningen fanns därför inte på hans handlingshorisont när han gick med i *Steget Vidare*. Han har genom en motsägande rutin insett att han kan klara av skolan och att han inte borde hoppa av, insikten av detta kom först genom *Steget Vidare* där han har fått den coachning och motivation som han tycker att han behöver.

Jesper har ingen tydlig bild av vad han vill göra i framtiden men han känner att det finns utforskade möjligheter för honom att hitta och ta vara på. Ett tankesätt som fokuserar på att hitta och utnyttja nya och plötsliga möjligheter är precis vad planned happenstance handlar om (Patton & McMahon 2006, s.81). Hans erfarenheter i *Steget vidare* har stärkt honom och ändrat hans habitus och därigenom även hans handlingshorisont

6.3. Sammanfattning

Utifrån både careership-teorin och social learning theory of career decision-making går det att konstatera att informanternas tidigare erfarenheter av svårigheter i skolan har påverkat deras syn på den egna förmågan att klara av sina studier. Detta har i sin tur påverkat deras handlingshorisonter och gjort möjligheten att fullgöra gymnasiet och eventuellt studera vidare till ett mindre attraktivt alternativ utan tillgång till specialpedagog eller likande stöd. Via *Steget vidare* har de fått vägledning och ökat självförtroende vilket har lett till en positiv framtidssyn och en förändring av deras handlingshorisonter och syn på karriärmöjligheter. Alla informanterna, utom Ella som fortfarande är ny i projektet, har en positiv inställning till framtiden efter tiden på *Steget vidare*. De känner att de har blivit uppmärksammade, att de har fått chansen att visa att de kan om de bara får rätt förutsättningar och att de har en aning om vad de vill göra i framtiden.

7. Diskussion

Syftet med denna studie har varit att undersöka vad projektet *Steget vidare* kan erbjuda ungdomar som har hoppat av gymnasiet, vad ungdomarna vill ha för stöd och hur de ser på sina egna framtidutsikter utifrån erfarenheter av skolan och projektet. Resultatet visar på att våra informanter efterfrågar individanpassat stöd i ett tidigare skede i skolan för att kunna klara av studierna. De upplever att *Steget Vidare* har hjälpt dem att komma vidare i livet och forma en positiv syn på framtiden.

7.1. Resultatdiskussion

Resultatet i sig ger en bild av vad ett halvdussin ungdomar efterfrågar för att inte hoppa av gymnasieskolan och deras syn på framtiden utifrån den hjälp de har fått efter avhoppet. Resultatet är, utifrån den tidigare forskning vi har hittat, inget revolutionerande men styrker de teser om att problemet behöver uppmärksammas och åtgärdas i ett tidigare skede i skolan. Det går att se ett tydligt mönster hos våra informanter då de uttrycker att de hade velat få tidigare stöd för att klara av skolan. Vi anser därför att tidigare insatser vore ett bra sätt att motverka avhopp från skolan. Det hade varit intressant att dyka djupare i och forska om vad som görs i skolan i tidigare åldrar för att motverka skolfrånvaro och avhopp. Ungdomar är vår framtid och därför ska vi inte vara rädda för att låta det kosta på att göra extra insatser tidigare i skolan för att de ska få en fullständig utbildning. Ju senare insatsen sker desto längre väg tillbaka för ungdomarna då deras tilltro till vuxna och skolan i senare skede kan vara riktigt låg. Drömscenariot vore, anser vi, att alla skolor kan erbjuda varje elev lika mycket i insatsväg. Detta är ett problem som behöver bemötas, både på regeringsnivå och på kommunalnivå för att nationellt kunna ge skolorna mer resurser att arbeta förebyggande mot avhopp. Som Nilsson (2010) tar upp så kostar det samhället pengar när ungdomar gör avhopp från skolan genom senare inträde på arbetsmarknaden

och insatser för arbetslösa och ungdomar i utanförskap. Ett förebyggande arbete med ungdomarna på plats i skolan skulle kunna motverka detta och på så vis väga upp eller sannolikt minska samhällets utgifter genom att minska antalet unga i utanförskap.

Samtidigt får det inte glömmas att ungdomarna själva har ett ansvar att anstränga sig i skolan och ta vara på den hjälp som erbjuds. Det kan också vara värt att uppmärksamma att hälften av informanterna hoppade av gymnasiet då de inte trivdes på sina valda utbildningar. Detta kan bero på brist på studie- och yrkesvägledning, något som de senare fick i *Steget vidare*. Det vore intressant att vidare studera studie- och yrkesvägledningens effekter på avbrott från gymnasieskolan och hur det skulle kunna användas som förebyggande arbete.

7.2. Teoridiskussion

Vi valde careership-teorin med särskilt handlingshorisont och habitus i åtanke inför att analysera hur våra blivande informanter ser på sina framtidsmöjligheter. Social learning theory of career decision-making är dels en personlig favorit bland karriärteorier och fungerar även som komplement till careership då den tar upp hur erfarenheter påverkar val och framtidstankar. Vi är dock smått kritiska mot careerships mening att ungdomar självständigt fattar egna rationella beslut. Det går att diskutera hur självständiga dagens gymnasieungdomar egentligen är. Utifrån våra egna personliga erfarenheter verkar många inte ens kunna kolla sina egna studieplaner för att se om de har tillräckligt med poäng för att ta en gymnasieexamen. Vi upplevde också att det var svårt att applicera begreppet rutiner i samband med vår analys av resultatet. Det skulle kunna gå att göra en djupare analys av informanternas framtidsutsikter genom att använda ytterligare en eller flera teorier, förslagsvis en arbetsmarknadsrelaterad teori för att få ett annat perspektiv på ungdomarnas situation.

8. Referenslista

Båvner, Bodil. Andersson, Björn. Berr, Daniel. Cunningham, Kristina. Fridell, Mona. Fröjd, Thomas. Mohammad, Jan. Söderberg, Mats. 2012. *Öppna jämförelser- Gymnasieskola 2012*. Rapport/Sveriges Kommuner och Landsting

Engdahl, Oskar och Larsson, Bengt. 2011. *Sociologiska perspektiv- grundläggande begrepp och teorier*. 2. uppl. Studentlitteratur.

Ernestam, Åsa, Lundvall Karlsson, Carianne 2013. Rapport/Sveriges kommuner och Landsting

<http://webbutik.skl.se/bilder/artiklar/pdf/7164-947-8.pdf>

(hämtad 2013-12-10)

Hodkinson, Phil & Sparkes, Andrew C. 1997. *Careership: A Sociological Theory of Career Decision Making*. British Journal of Sociology of Education, 18:1

Kolouh, Lidija. 2013. *Tio orsaker till avhopp- 379 unga berättar om avhopp från gymnasiet*. Rapport/Temagruppen Unga i arbetslivet: 2013:2

Larsen, Ann Kristin. 2009. *Metod helt enkelt: en introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. 1. uppl. Malmö: Gleerups

Lidström, Lena 2009. *En resa med osäkra mål: unga vuxnas övergångar från skola till arbete i ett biografiskt perspektiv*. Diss. Umeå: Umeå universitet, 2009. Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-25574>

Hämtad 18 december 2014

Liljeström, Anna 2014. *Plug in Valdemarsvik – Aktiv uppföljning*. PlugInnovation djupstudier 2014:1

http://pluginnovation.se/sites/default/files/Valdemarsvik_djupstudie_1006_0.pdf

Lovén, Anders. 2013. Den oklara framtiden är vår. Om ungdomar utan gymnasieskola. *Specialpedagogisk tidskrift* 3: 16-20.

Nilsson, Ingvar 2010 Tema unga

http://www.temaunga.se/sites/default/files/Rapporter/Unga_som_ar%20utanfor_arbetsmarknaden.pdf (Hämtad 2013-9-24)

Nordlander, Eliin och Olofsson, Camilla 2014. *Studieavbrott i gymnasieskolan – En kvalitativ studie om hur studie- och yrkesvägledning kan bidra till att förebygga studieavbrott*. Umeå universitet

Patton, Wendy och McMahon, Mary 2006. *Career Development and Systems Theory*. Sense Publishers

Skolverket 2011. *Vad gör kommunerna för ungdomar som inte går i gymnasieskolan?* Rapport 360. Stockholm: Skolverket.

Socialförvaltningen Varbergs kommun 2013. *Projektplan Steget vidare*. Samordningsförbundet Halland.

UNICEF 2013 <https://unicef.se/fakta/barn-i-socialt-utanforskap> (hämtad 2013-12-14)

Bilagor

Intervjufrågor

Kan du beskriva din nuvarande situation?

Hur tänkte du inför gymnasiet?

Har du varit med i något annat åtgärdsprogram tidigare?

Vad hade du för förväntningar när du gick med i projektet?

Hur skiljer sig dina nuvarande framtidsplaner sig från innan du gick med i projektet?

Hur ser du på din egen roll/insatts i steget vidare?

Vad har du upptäckt att du är bra på?

Vad har du fått ut av steget vidare?

Finns det någon i din omgivning som du tror påverkar dina beslut och mål? Idol? Släkting?

Hur ser du på din framtid?

Var ser du dig själv om 1-5 år?

Om du själv fick bestämma, vad skulle du då velat ha för hjälp/stöd (av kommunen)?